БЕЛАРУС

Выдае Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне у ЗША
Published by Byelorussian - American Association, Inc.
Address — Адрыс: Byelorussian-American Association, Inc.
405 Belmont Avenue, Brooklyn 7, N. Y., U. S. A.
Падпіска на год $ 2.50 — Subscription per year — $ 2.50
Рэдагуе Рэдакцыйная Калегія

PRICE 10 ¢ ЧАСАПІС БЕЛАРУСАУ У З. Г. А. BYELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE USA 10 ЦЭНТАЎ

Год III. № 8 (14) 9 Жніўня 1952 г. NEW YORK, N. Y., U. S .A. July 9, 1952 Vol. III. № 8 (14)

Палітычныя падзеі у сьвеце

БАЛШАВІКІ ПАМАЦНЯЮЦЬ АРМІІ СВАІХ САТЭЛІТАЎ.

АМЭРЫКА

Дэмакратычны канвэнт выбраў сваім кандыдатам у Прэзыдэнты — губэрнатара Стывэнсона, а ягоным заступнікам — сэнатара Спаркмэна. Як Стывэнсон, так і кандыдат рэспубліканцаў — ген. Айзэнхаўэр маняцца пачаць сваю галоўную прапагандавую акцыю ў верасьні. Выбары Прэзыдэнта адбудуцца ў лістападзе.

Як мы ўжо пісалі, адна з галоўных мэтаў бальшавіцкае прапаганды маны й напасьці супраць Амэрыкі — гэта ймкненьне распаліць злабу й ненавісьць сваіх грамадзянаў проці гэтае дэмакратычнае краіны, якая стаіць ім на перашкодзе паняволеньня сьвету. Ня глядзячы на тое, што іхная нахабная акцыя г. зв. „бактэрыялягічнае вайны" цалкам правалілася, яны працягваюць успамінаць аб ёй і надалей, робячы гэта навет на паседжаньні Міжнароднага Чырвонага Крыжу.

КАРЭЯ.

Перамовы ў Панмуджоме сталіся ўжо больш традыцыяй, чымся жаданьнем давесьці справу да ўдалага канца. Пасьля колькіх дзён перапынку староны сыходзяцца на пару часінаў, каб ізноў разыйсьціся. Шэф саюзнае дэлегацыі ген. Хэррысон нядаўна выявіў сваё ўражаньне аб перамовах у гэткіх словах: „Калом у горле стаяць мне ўжо камуністычныя ашуканствы".

~~Яшчэ шчырэй выказаў свае думкі аб перамовах саюзны гэ-~~нэрал Вэн Фліт. Ён заявіў прадстаўніком прэсы: „Апошнія падзеі ў Карэі гавораць аб тым, што магчымасьці замірэньня цяпер шмат меншыя, чымся яны былі даўней. Вораг падужэў, ягоная армія павялічаная да мільёну байцоў. Аднак, гэтая колькасная перавага нас не палохае. Я перакананы, што мы паўстрымаем кажны наступ. У чырвені мінулага году камуністыя былі разбітыя і замірэньне было ім патрэбнае. Цяпер яны вельмі падужэлі, таму й дагаварыцца зь імі цяжка. Нашыя моцныя атакі на франтавыя й камунікацыйныя лініі чырвоных далі вельмі добрыя вынікі. Варожы транспарт блізу цалкам зруйнаваны".

Пэкінскае радыё ізноў абвінавачвае саюзьнікаў у парушэньні імі павстраных межаў Паўночнага Кітаю. Ад 20 да 24 ліпеня гэта здарылася, быццам, 124 разы. Саюзнае лятунства ізноў нанесла ворагу вялікі ўдар, скінуўшы звыш 660 тонаў выбуховых рэчываў на вялікі завод для выплаўкі сталі паблізу Манджурскае мяжы. Усе самалёты вярнуліся на свае базы. Супраціў савецкіх зьнішчальнікаў быў вельмі моцны, але ня меў удачы, адзін зь іх быў зьбіты. Вельмі моцна дзейнічала варожая зэнітная артылерыя, кіраваная радарам, але й яна нічога не дапяла. Пасьля гэтага налёту пэкінскае радыё абвесьціла, што саюзьнікі прычыніліся ўжо да такога крытычнага палажэньня, якога ня было ад пачатку перамоваў аб замірэньні.

Каб адвярнуць увагу собскіх войскаў ад прыкрага ўражаньня слабасьці свайго лятунства, бальшавікі далі загад сваім „сакалом" уступіць у бой із амэрыканскімі зьнішчальнікамі колькі дзён пазьней. У гэтым баі ўзялі ўдзел 60 савецкіх „МІГ-15", а з боку саюзьнікаў было 32 амэрыканскіх „Сэйбрджет-Ф 86". Бой скончыўся паразаю „сакалоў", бо тры зь іх былі зьбітыя, а колькі пашкоджаныя. Ген. Баркус, камандзер саюзных паветраных сілаў пасьля гэтага бою заявіў, што саюзнае лятунства ў Карэі значна падужэла ў апошнія часы.

НЯМЕЧЧЫНА

Уцёкі з Усходняй Нямеччыны ў саюзныя сэктары Бэрліну сталіся гэтымі днямі запраўднай эпідэміяй. Уцякаюць пераважна маладыя людзі, сярод іх шмат паліцыі. Прычына ўцекаў — чуткі аб магчымым закрыцьці межаў між усходнім і заходнім Бэрлінам. Доказам гэтае магчымасьці можа быць распараджаньне чырвонага ўраду аб тым, што ніхто ня мае права пакідаць свайго памешканьня надаўжэй, чымся на адзін дзень. Апрача гэтага, па ўсёй усходняй Нямеччыне ходзяць чуткі аб плянаванай агульнай мабілізацыі. Маса ўцекачоў складаецца з працоўных местаў, сялянаў і інтэлігенцыі. У Заходнім Бэрліне іх сабралася ўжо звыш 200 тысяч. Разьмешчаныя яны ў 46 лягерох у амэрыканскім, ангельскім і францускім сэктарах. Бальшыня гэтых лягероў была калісьці месцам пакутаў былых „Остаў" ды іншых чужынцаў.

А ген. Чуйкаў ізноў пагражае. Прычына пагрозаў — забарона вывазу з Заходняе Нямеччыны ў Усходнюю стратэгічна важных матар'ялаў. Калі гэтыя абмежаваньні ня будуць адмененыя, страшыць савецкі сатрап, дык саюзьнікам давядзецца лічыцца з усімі паважнымі й прыкрымі вынікамі. Уважаюць, што пад гэтымі „вынікамі" трэба разумець аднаўленьне блякады Бэрліну. У сваім лісьце ген. Чуйкаў зазначае, што гандлёвы зварот між заходняй і ўсходняй Нямеччынай блізу зусім спыніўся: за першыя пяць месяцаў 1951 году ён складаў 204 мільёны марак, а за гэткі-ж час 1952 году упаў да 9 мільёнаў.

Здараюцца сяньня ў Бэрліне й яшчэ лепшыя рэчы. Выконваючы загад свайго „міратворцы", савецкі палкоўнік з аддзелам жаўнераў і нямецкай чырвонай паліцыі заняў днямі частку прасторы ангельскага сэктару, які, быццам, памылкова быў далучаны ў 1945 годзе да гэтага сэктару. Савецкія „стратэгі" цяпер толькі гэтую памылку выкрылі й „выправілі". Пратэст ангельцаў тымчасам ня меў вынікаў. Ген. Чуйкаў гэтага „дэфіцыту" ня бачыць.

АНГЕЛЬШЧЫНА

Палата Абшчынаў (сойм) пасьля двухдзённых дыскусыяў, бальшынёю 293 галасоў проці 253-х прыняла й зацьвердзіла саюзныя дагаворы із Заходняй Нямеччынай. У абароне ўмовы выступіў Ідэн, які сказаў, што адмова зацьверджаньня прынесла-б вялікі ўдар справе міру й моцна ўсьцешыла ягоных варагоў. Зрэшты, скончыў ён, мы толькі працягваем тое, што пачаў сацыялістычны ўрад. Лэйбарыстыя дамагаліся адкласьці гэтае пытаньне да часу зацьверджаньня гэтых умоваў Францыяй і Заходняй Нямеччынай. Урэшце, сказаў Шынвэлл, трэба было-б яшчэ раз паспрабаваць дагаварыцца... з С.С.С.Р.

У сувязі з адрачэньнем ад пасаду Эгіпскага караля Фарука й ягоным выездам з Эгіпту, Ангельшчына, спадзяючыся магчымых непаразуменьняў, памацняе свае сілы ў зоне Суэцкага каналу. Уес афіцэры й жаўнеры, што былі ў адпачынку, атрымалі загад варочацца да сваіх аддзелаў на абтоку Кіпр.

САТЭЛІТЫ

Крэмль зьвяртае ўжо ад даўжэйшага часу пільную ўвагу на „вернасьць" сваіх сатрапаў у „народных дэмакратыях" ды ў іхных арміях. У выніку гэтае „ўвагі" шмат „верных" страціла свае галовы, а ў войсках сатэлітаў засталося ня больш 2% былых афіцэраў. Усе арміі сатэлітаў канчальна рэарганізаваныя на савецкі ўзор і пастаўленыя ў баёвую гатовасьць. Паводле амэрыканскіх і ангельскіх спэцыялістых, бальшавікі перакананыя ў хуткім сутыкненьні із Захадам і ўсяляк рыхтуюцца да яго.

З паінфармаваных колаў падаецца, што сатэліты маюць каля 2000 самалётаў, бальшыня якіх — савецкія турбінныя машыны. Найбольш самалётаў мае Вугоршчына. Пад кіравецтвам савецкіх спэцыялістых сьпешліва будуюцца у ўсіх сатэлітных гаспадарствах паветраныя базы й аэрадромы, бальшыня — уздоўж югаслаўскае мяжы. Нешчасьлівае жыхарства з ваколіцаў гэтых пабудоваў няміласэрна высяляецца, накш кажучы, ліквідуецца.

„Сьцяганосцы міру"

Неўзабаве пасьля апошняе вайны, Сталін пачаў заціскаць у сталёвай жмені усё новыя прасторы, дзяржавы й краіны Эўропы, узяўся баламуціць Кітай, Карэю, Індакітай ды іншыя народы Азіі. Каб захаваць ад чужога вока свае імпэрыялістычныя імкненьні, ён кінуў новы спрытны лёзунг: „Мы стаімо за мір. Савецкая дзяржава — радзіма міру". І вось паслухмяныя „правадыру" працаўнікі дзяржаўнага савецкага апарату, навукі, літаратуры й мастацтва, панесьлі гэты кліч у народ. Зьезды, канфэрэнцыі, нарады, прысьвечаныя справе міру, ладзяцца сяньня бальшавікамі ня толькі у сябе ў Саветах, але і ў іншых краінах, з адзінаю мэтай ашукаць і зьвесьці й тыя нацыі, што выказаліся проці іх, асабліва-ж Амэрыку. З трыбунаў, дзе выступаюць вучоныя, пісьменьнікі й мастакі імкне на розныя галасы й на розныя спосабы адзін заўсёдны кліч: „Мір! За мір усяго сьвету!" У гарадох і вёсках Савецкага Саюзу ў клюбах-чытэльнях, у навуковых і школьных установах чытаецца й гаворыцца адно — аб міры. Міністэрства кінапрамысловасьці выпусьціла колькі фільмаў пад назвамі: „За мір у ўсім сьвеце!", „Юнацтва — міру!", „Мір пераможа!"... Савецкія мастакі малююць і лепяць творы выключна блізу на „мірныя" тэмы. Стараецца тут і наш „беларускі" скульптар Азгур, што ўсьцяж яшчэ лепіць аднаго Сталіна, а цяпер якраз скончыў яшчэ адну ягоную постаць пад назваю „Сталін — Сьцяганосца міру".

Лепшыя кампазытары прысьвячаюць тэме міру свае араторыі, сымфанічныя паэмы й песьні. „Мірная ліхаманка" дайшла да таго, што зьявіўся навет новы балет „Пад сьцягам міру" (Юрасоўскага).

Можна падумаць, што ў Савецкім Саюзе сяньня жывуць адны галубы з галубкамі, ды лагодныя авечкі.

Але гэтага Саветам яшчэ мала. Каб праводзіць свае агрэсыўныя пляны, Сталін як той злодзей, што ратуючы самога сябе, крычыць на іншага: „лаві злодзея", кідае ўсьцяж новыя клічы ў народ:

„Адстаімо мір! Будзем змагацца за мір! І справа тут зусім ясная. А таму што галоўным ворагам „міру" саветы намагаюцца абвесьціць сяньня Амэрыку, дык уся гэтая „мірная кампанія" накіраваная якраз проці яе.

— „Крый Амэрыку!", гістэрычна крычыць правадыр. А лёкаі Сталіна паслухмяна падхапляюць гэты крык. Тая самая Амэрыка, што яшчэ кагадзе слала „саюзьнікам-бальшавіком" вялізарныя транспарты з танкамі, гарматамі, самалётамі, зброяй, харчаваньнем, дапамагаючы ім ваяваць з немцамі, Амэырка ,якую савецкія пісьменьнікі называлі тады „сябрам, зьвязаным крывёю", „арсэналам свабоды", „краінай, што дала руку й сэрца разгубленай Эўропе", — сталася цяпер „страхапудзілам агрэсыі", „галоўным падпальнікам і пачынальнікам вайны", ды „вінавайцам Карэі і Вьетнаму".

Савецкаму чалавеку укладаюць у вушы, што Амэрыка зусім і не дапамагала Саветам у змаганьні проці Гітлера. Падлізьнікі Сталіна — савецкія гісторыкі цьвердзяць, што зусім наадварот, Амэрыка толькі шкодзіла Саветам у апошнюю вайну і заўсёды была, ад самых пачаткаў свае дзяржаўнасьці — злым ворагам Расеі і народаў, што жывуць у СССР.

Савецкія пісьменьнікі — мастакі лаянкі. Колькі агідных словаў вылілі яны ў свой час на немцаў, робячы навет нямецкіх кашавараў „меншымі гітлерамі". І тады гэта было зразумелае. Ды нішто ня можна параўнаць із той кампаніяй шалёнае ненавісьці, што агалошаная сяньня Саветамі Захаду, на чале із былымі „саюзьнікамі" — амэрыканцамі. Возьмем для прыкладу колькі пэрлаў сяньняшняе савецкае літаратуры, ад якіх аж меняцца бачыны савецкіх часапісаў:

...„Барбары Волл Стрыту", „Людаеды", „Забойцы", „Правакатары", „Гангстэры", „Бандыты", ды іншыя яшчэ „прыгажэйшыя", чыста-савецкія творы, адразу кінуцца вам у вочы. Адным словам, па Амэрыку пішуць сяньня ўсе, хто не лянуецца і ўсё, што сьліна на язык прынясе. І навет прэзыдэнты акадэміяў, ці знаныя крытыкі намагаюцца кінуць свой каменчык за амэрыканскі плот, бо вось адзін запэўняе, што „У Амэрыцы сяньня мільёны людзей жывуць у брудных развалінах, недастойных чалавека, у той час як мільярды даляраў ідуць на гон узбраеньняў", а другі, што — „У Амэрыцы яшчэ ў зародку былі здушаныя дэмакратычныя свабоды".

Нават мастацтва Амэрыкі, на думку бальшавікоў, гаворыць аб ейным „заняпадзе". Яно падуладнае „агрэсыі і вайне, служыць забойцам дзяцей і матках, вучыць падпальваць і забіваць". Зусім іншая справа „мірны" Савецкі Саюз! Ды й з пад маскі „міру" не, не, — і выхіліцца запраўдны твар савецкага агрэсара. Тыя-ж газэты й часапісы, тыя-ж савецкія пісьменьнікі, як не хаваюцца ў сьценю „галінкі міру", ня могуць не прагаварыцца. Сталінскі сказ „Адстаімо справу міру", вельмі хітрая рэч! Савецкі народ добра разумее, што гэта значыцца. Пачынае зьвінець зброя. Прамоўцы весьцяць з трыбунаў:

— „Мы будзем і далей гастрыць свае штыхі"!

— „Мы будзем змагацца за камунізм!"

— „Зброя агрэсыі мусіць быць выбітае з рук амэрыканскіх правакатараў і забойцаў!"

Апошнія зьвесткі паведамляюць, што ў дні савецкага лятунства ў Маскве былі разьвешаныя плякаты, дзе былі намаляваныя амэрыканскія самалёты, што зьнішчаюцца атакаю савецкіх лятуноў. На плякатах быў надпіс: „Слава сталінскім сакалом, што стаяць на варце міру й бясьпекі нашае краіны"!

І праўда, савецкія лятуны ўжо зьбілі колькі амэрыканскіх самалётаў, і ніякае кары за гэта не панесьлі.

Дык, час, каб сьвет пазнаўся нарэшце на „сьцяганосцах міру", пабачыў запраўдны твар свайго ворага й зразумеў сэнс савецкае міралюбнае, „галубінае" палітыкі.

Воучы аргумэнт

Расейскія газэты надоўячы надрукавалі два цікавыя для нас палітычна лісты: нейкага „Камітэту абароны гістарычнай праўды Расеі" да адмірала Кэрка й адказ на яго адмірала.

Ліст расейскага камітэту з 11 подпісамі, гэта абарона расейскага імпэрыялізму ў мінулым, сучасным і будучым. У іх столькі супярэчных ды недарэчных цьверджаньняў, што ў кароткім артыкуле можна закрануць толькі важнейшыя зь іх.

Аўтары пачынаюць ліст ад свайго галоўнага, паўтаранага амэрыканцам правадырамі расейскай эміграцыі ад колькіх ўжо гадоў, палоханьня: Гітлер ішоў на ўсход з клічам вызваленьня „народаў Расеі" і таму прайграў. Тое самае будзе й з кажным, хто падыйме гэты кліч.

Гэтае цьверджаньне — відавочнае ўсім хвальшаваньне „камітэтам „абароны гістарычнай праўды" (!). так блізкой да нас гісторыі. Бо рэч — ўсім ведамая, што Гітлер ішоў на ўсход толькі дзеля заняцьця каляніяльных абшараў для свайго „тысячыгоднага" Райху, а ня нёс туды ніякой нацыянальнай свабоды ніводнаму народу. Ці могуць аўтары ліста падаць нам імя хоць аднаго народу ССР, каму немцы пазволілі стварыць хаця-б фікцыйныя хвормы вольнай сувэрэннай дзяржавы? Гэтага ня было. Нават тыя хто ў першыя дні ваеннага замяшаньня паспрабавалі самы абвесьціць незалежнасьць свайго народу, хутка апынуліся за дратамі кацэту, або й зьніклі назаўсёды.

Магчыма расейскія вялікадзяр~~жаўнікі робяць свае высновы аб прыняньні немцаў народам не~~ расейскім з таго, што нямецкая акупацыйная адміністрацыя была змушаная паклікаць на ўспамогу сабе лякальныя паліцыйныя аддзелы й вызначыць салтысоў ды валасных старшынаў з пасярод мясцовага жыхарства. Ці не спадзяваліся расейскія эміграцыйныя палітыкі, што Гітлер будзе марнаваць час і грошы, прывозячы на землі Беларусі, Украіны й Прыбалтыкі з далёкіх акругаў Расеі ды насаджваць расейскіх паліцыянтаў ці ніжэйшую адміністрацыю?

Дык аб чым тут аўтары гавораць, пашто намагаюцца ўгаварыць сьвету яўную няпраўду? Беларускі, украінскі й іншыя народы адвярнуліся ад немцаў не зь любові да Масквы, а толькі й вылучна дзеля праяўленых нямецкіх зьверстваў.

Нават пад канец вайны, калі зьнястачы жаўнера немцы кінуліся арганізаваць розныя мясцовыя аддзелы, дык і тады арганізавалі іх не пад клічамі абяцаньня волі народам, а толькі пад туманнымі лёзунгамі „за новую Эўропу" ды „за новы лад" („нойэ орднунг"). А прыклады гэтага „новага ладу" народ бачыў на кажным кроку: масавыя забойствы жыхарства й палонных, карныя экспэдыцыі, дэпартацы й іншыя зьверствы „ібэрмэншаў". Наадварот, Гітлер прабаваў зайграць на расейскім акурат імпэрыялізьме, дазваляючы пад камандаю ген. Уласава тварыць вайсковыя аддзелы. І нягледзячы на гэтае — прайграў.

Пасьля пробы гэткага псыхічнага „запалоханьня" аўтары лісту падсоўваюць думку, што амэрыканцы павінны слухаць іхных радаў, бо расейская эміграцыя быццам „найлепш разумее псыхалёгію расейскага народу й расейскага жаўнера".

З гэтым дазволім сабе не пагадзіцца. Калі-б расейская эміграцыя запраўды добра знала псыхалёгію свайго народу, дык не сядзела-б ад 30-ці ўжо год на эміграцыйным хлебе. Рэвалюцыя ў Расеі была гістарычным экзамінам на гэта й здалі гэты экзамін тыя, што знаді запраўды псыхалёгію народу й патрапілі яе

Воучы аргумэнт

(Працяг з 1-ай бал.)

выкарыстаць для сваіх палітычных мэтаў, засеўшы да сяньня ў Крамлі. І таму паклікацца эміграцыі на такую „веду" няма ніякіх гістарычных асноваў. Усе дадзеныя гавораць за тое, што хто абапрэцца на гэтую „веду" можа выйграць так, як некалі „выйграла" сама белая эміграцыя.

Пасьля гэтых двох уводных цьверджаньняў разьлічаных на запалоханьне й на даданьне сабе павагі „знаўцаў", аўтары ліста пераходзяць да сваіх 6-цёх галоўных „тэзаў", важнейшыя ноткі якіх гэткія:

„Прыпісваньне расейскаму народу імкненьня да сусьветнага панаваньня, гэта палітычны фальсыфікат... Уяўляць разьвіцьцё расейскай імпэрыі як паняволеньне нацыянальных мяншыняў, гэта гістарычна манлівы й лёгкадумна неабаснаваны пагляд... Прыраўнаньне вялікадзяржаўнага разьвіцьця Расеі да сталінскага імпэрыялізму... згубная для саюзьнікаў дактрына... У Саветах... вялікаросы не карыстаюцца ніякімі прывілегіямі..." і г. д.

Над цьверджаньнямі гэтымі ня трэба тут доўга затрымлівацца. Гэта самая звычайная ды нахабная абарона расейскага імпэрыялізму й права расейцаў на панаваньне над іншымі, права, падмураванае гістарычнымі якраз фальсыфікатамі. Бо каму гэта паважаныя аўтары хочуць ды патрапяць угаварыць, што расейская імпэрыя паўстала не дарогаю паняволіваньня народаў (зусім ня „мяншыняў", бо гэтыя народы на сваёй тэрыторыі часта твораць 90 працэнтную бальшыню!), а па добрай волі? Або ці аўтары яшчэ да сяньня ня ведаюць, што расейскі вялікадзяржаўны ня то ўжо патрыятызм, але чысьцейшы шавінізм і нават расізм („расейцы — перадавы найздальнейшы народ сьвету!") узьвялічаецца бальшавікамі, а найнявіньнейшы патрыятызм іншых народаў Саюзу прасьледуецца як дзяржаўны праступак і здрада? Чысткам ад „нацыяналізму" [illegible] каў ужо гадоў няма канца й пагінулі ад іх мільёны нерасейцаў. Расейцы-ж сяньня прасьледуецца акурат за **нястачу расейскага** патрыятызму (як напр. Зошчэнка й іншыя пісьменьнікі).

Выпісаўшы гэткага зьместу тэзы, абаронцы расейскага вялікадзяржаўя прыходзяць да свайго канчальнага й найважнейшага цьверджаньня - вымаганьня, што народ і чырвоная армія будуць толькі тады па боку саюзьнікаў, калі будуць „цьвёрда" знаць, што пасьля вызваленьня ад бальшавізму саюзьнікі „пакінуць расейскаму народу поўную свабоду арганізаваць дзяржаўнае, сацыяльнае, эканамічнае жыцьцё на гістарычна складзенай тэрыторыі Расеі", і яшчэ больш: „саюзьнікі павінны зрабіць... урачыстае заяўленьне аб гэтым... усім народам Расеі"! Каротка й ясна: арганізацыю дзяржавы пакіньце **расейскаму народу толькі,** і аб гэтым заявеце (і яшчэ нават „урачыста"!) усім іншым **народам Расеі!!!**

Да такога адкрытага стаўленьня пытаньня кажнае слова — запраўды лішняе. Ды ліст скончаны яшчэ ня гэтым, але тыповым, традыцыйным у вялікадзяржаў'я Масквы моцным пагражальным акордам: ня зробіце гэтага — **„трапіце ў воўчую яму, дзе дарма пагінуць мільёны вашых сыноў"!** Як бачым, вольнаму дэмакратычнаму сьвету даюцца толькі дзьве магчымасьці: або мусіце памагчы будаваць расейскую імпэрыю, або — загуба! „Третьему не бывать!"

Вось на ліст з такім завяршальным „воўчым" аргумэнтам адмірал Кэрк дае адказ, які па сваёй нязвычайнай асьцярожнасьці гучыць у дысананс з брутальным тонам расейскіх вялікадзяржаўнікаў. Аб расейскім імпэрыялізьме адмірал Кэрк піша напр. гэтак: „Хоць, магчыма, і ёсьць некаторая аснова для цьверджаньня, што савецкі камунізм праяўляе некаторыя рысы „традыцыйнага" расейскага імпэр'ялізму, і што расейскі народ ёсьць дабраахвотным служкаю гэтага імпэр'ялізму, мы, усё-ж лічым, што... і г. д.

Пасьля выразнага названьня рэчы па іменьні ў мінулым яшчэ годзе самым сакратаром замежных справаў Эчысонам (у ягоным асьветчаньні аб сутнасьці расейскага імпэрыялізму) — былым шэфам адмірала Кэрка і пасьля заявы самых аўтараў лісту аб нязвычайным „адзінсьцьве расейскага народу з дзяржаўнаю ўладаю" праз усю гісторыю Расеі, тон ліста адмірала Кэрка запраўды звыш дыпляматычны.

Палітычна асабліва цікавае вае нам адно месца зь лісту адмірала Кэрка, дзе адчуваецца выразна дух традыцыйнага амэрыканскага дэмакратызму й пашаны да волі народаў (дыямэтральна процілежны духу маскоўскага дэспатызму): „Адабраная ад іх (народаў СССР) цяпер прыродная сувэрэннасьць усё яшчэ належыць ім і ня можа быць прысвойная якой небудзь другой групай, ці то ўнутры Савецкага Саюзу, ці за ягонымі межамі".

Нягледзячы на асьцярожнасьць, ліст адмірала Кэрка—гэта выразная адмова даць „урачыстае" прырачэньне, што лёс народаў усходняй Эўропы мае быць аддадзены ў поўнае й безкантрольнае распараджаньне аднаго расейскага народу.

Выглядала-б з гэтага, што апошні ліст адзінаццацёх апосталаў расейскага вялікадзяржаў'я памог Амэрыканскаму Камітэту бліжэй прыглядзіцца да пазыцыяў і ідэалёгіі расейскага імпэрыялізму. У гэтым можа быць пазытыўная палітычная карысьць гэтага лісту. Карысьць зусім процілежная замерам ягоных аўтараў.

Адмірал Кэрк адказвае расейскім шавіністым

Якая павінна быць праўда, каб стацца моцнай і пераканальнай? Адказ просты: адно быць праўдай. Вельмі-ж слабенькай, накш кажучы вельмі далёкай ад праўды, сталася відаць „гістарычная праўда аб Расеі", што аж давялося закладаць адмысловыя камітэты дзеля ейнае абароны перад нейкім страшным, бліжэй нязнаным ворагам. Вось адзін з гэткіх камітэтаў „хуткае дапамогі" паслабелай „гістарычнай праўдзе аб Расеі" згарусьціў кагадзе ліст — вельмі „сьмелы" ў хвальшаваньні тэзаў і вельмі брыдкі ў намерах, паслаўшы яго на адрыс адмірала А. Г. Кэрка (няўжо адсюль небясьпека?).

Устрывожаны лёсам гістарычнае праўды аб Расеі, славуты камітэт так „разыйшоўся" ў выразах сваіх „шчырых і прыязных мяркаваньняў", што ўрэшце пачаў пагражаць, быццам калі амэрыканцы і альянты, пасьля тэхнічнага заканчэньня справы разгрому бальшавіцкага рэжыму не пакінуць тэрыторыю „гістарычнае" Расеі, (нэгр зрабіў сваё, — нэгр можа адыйсьці) й не дадуць „расейскаму народу поўную свабоду арганізаваць" (чытай: канчальную расправу з „інародцамі"), дык ім будзе падрыхтаваная „воўчая яма", за якой камітэт запэўняе свомасьць зьмясьціць „мільёны сыноў" саюзьнікаў. Запраўды, — большае шчырасьці нельга ў камітэту „гістарычнае праўды" й вымагаць!

Адказ Адмірала Кэрка на гэтае **dictum acerbum** вельмі лагодны ў тоне, але станоўкі ў выразе тых прынцыпаў палітыкі Амэрыканскага Камітэту, якія адказваюць даволі дакладна агульнаму курсу амэрыканскае вонкавае палітыкі.

Ніжэй падаем колькі вытрымкаў з гэтага адказу, што, бяз сумліву, зацікавяць і беларускага чытача.

— „Палітыка Амэрыканскага Камітэту — гэта палітыка вызваленьня ўсіх, свабоды для ўсіх. Толькі такая палітыка адпавядае як гістарычнай праўдзе ды ідэалам, так і практыцы запраўднай свабоды".

„Амэрыканскі Камітэт адкідае ўсе антыдэмакратычныя й расістоўскія тэорыі, навет калі яны служаць дзеля абгрунтаваньня таго, што на самай справе можна ўважаць за зусім апраўданую мэту, а менавіта: гарантыі самаазначэньня, ці поўнай незалежнасьці — калі гэткая будзе воля народу — для дадзенае нацыянальнасьці унутры Савецкага Саюзу. Гэтая каротказорная палітыка можа давесьці сяньня толькі да замацаваньня савецкае тыраніі, да паслабленьня й кампраметацыі вызвольнага руху й да утварэньня пасьля разгрому камуністых новых рэжымаў, абапёртых на ненавісьці ды гвалту. У мінулую вайну амэрыканскі народ змагаўся супроць рэжымаў, што праклямавалі такія палітычныя прынцыпы, ня будзем мы іх падтрымліваць і цяпер. Мы перакананыя, што ні амэрыканскі народ, ні народы Савецкага Саюзу не даруюць трагічных памылак, непазьбеглых пры тарнаваньні гэткае палітыкі. Свабода асягаецца, ужываючы свабоды на практыцы, а ня нейкай іншай дарогай, таксама як дэмакратыя ня можа быць асягненая недэмакратычнымі мэтадамі."

...„існуюць групы, аб[illegible]чаныя мэты й паводзіны якія... ствараюць зусім не беспадстаўныя прычыны баяцца, што тая свабода, якую яны прадбачаюць для Савецкага Саюзу, будзе так ці йнакш, а няроўна застасаваная да розных нацыянальнасьцяў. Супроць ставячыся „падзелу" Савецкага Саюзу, яны часта прымушаюць нас баяцца, што плянаваны імі ў будучыні дзяржаўны лад адмовіць усім нацыянальнасьцям апрача вялікаросаў права на самаазначэньне й не дапусьціць да поўнае незалежнасьці гэтых нацыянальнасьцяў, навет калі іхнае жаданьне будзе выяўленае цалкам згодна із законам і дэмакрацыяй"...

...„Што-ж датычыцца Савецкага Саюзу, — было-б найгоршай памылкай прагаласіць з замежжаў бяз згоды народаў гэтага Саюзу, якія павінны быць у будучыні формы дзяржаўнага жыцьця як самога расейскага народу, гэтак і іншых нацыянальнасьцяў. Гэта было-б таксама якраз супроцьлежнае тым дэмакратычным прынцыпам, якіх мы трымаемся. *Гэткія пастановы могуць быць прынятыя толькі самымі народамі СССР, згодна із собскім іхным разуменьнем.* **Аднятая ў іх сяньня прыродная сувэрэннасьць усьцяж яшчэ належыць да іх і ня можа быць прысабечаная якой-колечы іншаю групаю** ці унутры, ці вонках Савецкага Саюзу..."

...„Кажуць, што выгнаньне — гэта калыска нацыянальнае ідэі. На эміграцыю ў замежжы кладзецца вялікая й пачэсная задача: цьвяроза і з прыхільнасьцяй вывучаць пытаньні, якія ўстануць перад вызваленым Савецкім Саюзам..."

...„Але тыя, хто агітуе за самавольнае й недэмакратычнае вырашэньне гэтых пытаньняў наперад, падкопваюць намаганьні тых, хто змагаецца ў імя свабоды супроць бальшавізму, як гэткага."

...„Мы пэўныя, што задзіночаньне свабодных народаў сьвету прычыніцца да канчальнае перамогі. Бо ідэалы й гісторыя свабодных народаў Заходняга сьвету — надзейнае запэўненьне таго, што пасьля вызваленьня ад сталінскае дыктатуры, будуць створаны гэткія умовы, якія забясьпечаць права усіх народаў Савецкага Саюзу ізноў свабодна кіраваці сваім асабістым і нацыянальным жыцьцём."

Здаецца, лепшага адказу „Камітэту гістарычнае праўды аб Расеі", што так зацята супроцьставіцца сяньня непазьбегламу падзелу імпэрыялістычнага Савецкага Саюзу — цяжка й знайсьці.

М. Менскі

МАЕ УСПАМІНЫ

(Янка Купала)

(Працяг)

Мінула колькі год. І калі ў 1935 годзе Купалу частавалі, — дык у 1937 годзе чоўн ягонага жыцьця паляцеў стрымгалоў уніз, лёдзь-ледзь не затануўшы. Але навальніца мінула яшчэ раз і ў 1939 годзе Купалавы жыцьцёвы човен ізноў узьняўся на паверхню.

Станцыя Менск. Адсюль каля адзінаццатае гадзіны ўвечары штодня адыходзіць кур'ерскі цягнік на Маскву. Хай у Саветах усе роўныя, няма ні багатыроў, ні беднаты, — але цягнік гэты не для звычайных грамадзянаў шчасьлівае краіны Саветаў. Яны да яго не насуюць ані кішэняй, ані выглядам. У ім езьдзяць звычайна партыйныя й савецкія кіраўнікі, ды савецкая „галоўка". Мяккія вагоны, рэстаран... Што зажадаеш — усё пад рукой, адно спытай — усё — калі ласка.

У гэты вечар на станцыі — натоўп. І ўсё больш „багэма" — пісьменьнікі, мастакі, кампазытары, артыстыя. Яны выпраўляюць у Маскву на „Тыдзень беларускае літаратуры" сваю беларускую дэлегацыю. Настрой у ўсіх усхваляваны, шмат хто ўпяршыню дачакаўся „гонару" пабачыць чырвоную сталіцу. Шумная гаворка, сьмех, перакрыкваньні намагаюцца пакрыць зьбянтэжанасьць, няпэўнасьць... Нарэшце — званок. Пад разьвітальныя пажаданьні, маханьне хустачкаў й капялюшоў цягнік нячутна й плаўна адрываецца ад дэбаркадару й, набіраючы хутчыні, імкне ў далячынь. У адным з міжнародных вагонаў раскладаецца нанач беларуская дэлегацыя. Тут — Купала, Колас, Бядуля, Броўка, Глебка — аснаўны й галоўны касьцяк, што будзе прадстаўляць у Маскве беларускую літаратуру. А каб трохі падвесяліць масквічоў, якія, як ні набліжаюць бальшавікі беларускую мову да расейскае, мала што з твораў нашых пісьменьнікаў ухопяць, — да дэлегацыі далучаныя й два кампазытары: Шчаглоў і Любан, а таксама сьпявакі: Александроўская, Дзянісаў і Балоцін. Едзе й яшчэ колькі асобаў, у тым ліку й я. Ролі падзеленыя гэтак: пісьменьнікі маюць чытаць свае творы, кампазытар Шчаглоў граць на фартап'яне свае апрацоўкі беларускіх песьняў, сьпявакі — сьпяваць розныя рэчы на тэксты беларускіх паэтаў, а Любан... Вось яму якраз ніякае ролі, здавалася-б, і не дасталося. Чытаць яму, паколькі ёсьць самы аўтары, не выпадала, граць на раялі ён умеў толькі двума пальцамі, што было для Масквы, быццам, крыху за мала, сьпяваць ён, праўда, сьпяваў, ці дакладней-роў, але адно „пад вялікім градусам", што ўжо й для Масквы было — занадта. Але ніхто, навет сам Любан, гэтым ані ня праймаліся, ведаючы, што гэты хлопец, калі патрэба, кажную ролю выканае. І сапраўды, ён потым з усімі масквічамі на „ты" пасябраваў, і пяяў, і граў, і чытаў, і прамовы гаварыў... Адным словам, улады ведалі, што рабілі.

Стукацеў мерна цягнік. І што казаць, — стукацелі й нашыя сэрцы. Як там будзе? Я з Бядуляю выйшлі на калідор і сталі ля вакна. Неўзабаве з купэ выйшаў Купала й спыніўся каля нас. Так утрох мы моўчкі глядзелі праз шырокае вакно ў цемру начы. Купала выняў з кішані папяросьніцу, пачаставаў нас і сам закурыў. Агеньчыкі маленькімі зьнічкамі адбіваліся - мітусіліся на шкле. З канца вагону далятаў перакатамі гучны сьмех: гэта Любан расказваў свае анэкдоты. Праваднікі пачалі насіць посьцілкі, падушкі, слаць ложкі, адбіраць білеты, каб упачы не турбаваць „высокіх" на сяньня пасажыраў. Ноч увайходзіла ў свае правы. Навет і „багэма" сьцішылася. Толькі колы нясупынна й рытмічна адбівалі тахт.

Падарожжа кур'ерскім цягніком — хуткае. Пакуль пагутарылі, памарылі, паспалі, — ужо й раніца. Давялося устаць, прыбрацца ды йсьці сьнедаць. Вагон-рэстаран у гэтым цягніку быў дарагі, але ўсё ў ім было. Галодныя мянчане, звычайна, кідаліся на прысмакі й елі, нібы хочучы наесьціся на тыдзень. Але нам тады, памятую, штосьці ані елася, ні гутарылася. Нарэшце пачало выплываць з ранічнае імглы тое, што даўней звалася „залатагаловаю", а сяньня „чырвона-зорнаю" Масквою. Пачалася мітусьня. Ад сланых у посьпеху ложкаў — па ўсім вагоне лятаў пух і клубіўся пыл. Цягніковае радыё, хрыпата надрываючыся, захлыналася вядомаю абрыдлаю песьняй: „Ширака страна мая радная"... Цягнік падыйходзіў да станцыі. Вось яна — Масква, сядзіба тых, што столькі год ужо панявольваюць нашую Беларусь.

Не пасьпеў наш вагон як сьлед спыніцца, як на сустрэчу нам лынула шумлівая група вясёлых людзей із бярэмамі краскаў у руках. Гэта былі маскоўскія пісьменьнікі Катаеў, Гарадзецкі, Суркоў, Нікулін ды інш. Гарадзецкі й Катаеў адразу кінуліся да Купалы й пачалі абыймаць яго. Рэшта зьвярнулася да нас. У рукі нам пхалі кветкі, зь якімі мы ня ведалі, што рабіць, нас цісkалі, штурхалі. Гарадзецкі штосьці гаварыў, пэўне загадзя падрыхтаваную прывітальную прамову, але яго ніхто ня слухаў, усе гаварылі разам, знаёміліся. Катаеў махануў рукою: усё роўна парадку ня будзе — і, сьмяючыся павёў „беларускіх правінцыялаў" праз станцыю „Беларускі вакзал" на вуліцу. У непарадку, мітусьліва, разьмясьціліся па аўтах і з гудкамі панясьліся да былога „Ахотнага раду", дзе цяпер была пабудаваная новая гасьцініца „Масква". Спынімся крыху на гэтым гатэлі, што стаўся фатумам Купалы.

11.

Гатэль „Масква" стаіць насупраць будынку Совнаркому СССР і выходзіць на плошчу Рэвалюцыі. Гэта вялізарны 14-цёх павярховы будынак, пастаўлены тут з выразнаю мэтаю прапаганды. Усё ў ім было разьлічанае на паказную пышнасьць і сучасную тэхніку. Колькі шырокіх ліфтаў падыймалі вас на патрэбны вам паверх. Вялікія, прасторныя вэстыбулі ў дыванох, дарожках, куртыны, прыгожая мэбля, размаляваныя столі й сьцены, габэлены, патрэты, малюнкі, трапічная расьціны... мелі сьветчыць аб багацьці й „дасягненьнях" савецкага саюзу. Пры гатэлі былі свае цырульні, пральні, кіёскі з газэтамі, цукеркамі, цацкамі, пошта, тэлеграф, колькі рэстаранаў, дзе выступалі добрыя й вялікія аркестры й госьці маглі навет танцаваць, як у гатэлях капіталістычнага замежжа. Адзін гэткі рэстаран быў на самым даху, і адтуль было відаць усю Маскву. Усё было, а прынамсі мелася быць першараднае. Нумар меў колькі пакояў і каштаваў ад 40 да 200 руб. на дзень. Паабедаць каштавала 15-20 рублёў і усё гэта, калі сярэдні заробак савецкага працоўнага складаў якіх 150-200 рублёў у месяц! Цікава, што ўжо праз паўгары, два гады пасьля пабудовы, „Масква" выглядала ў сярэдзіне абадранаю, бруднаю й нясьвежаю. Сьцены чамусьці пашчапаліся, фарба й тынк адпадалі. „Стаханаўскія тэмпы" пабудовы й паводзіны савецкіх „вяльможаў", што карысталі з гатэлю, відаць на да гэтага прычыніліся, дарма, што адміністрацыя выдавала шмат грошай і не шкадавала працы, каб хоць з большага трымаць у „Маскве" належны парадак і чысьціню.

Вось сюды й прывезьлі нашую дэлегацыю. Афармленьне нумароў, запаўненьне даўгіх анкетаў (бяз гэтага у Саветах кроку ня ступіш), здаваньне пашпартоў — усё гэта заняло ці мала часу Масквічы пакінулі нас да вечару, калі быў вызначаны банкет у Клюбе Пісьменьнікаў. Мы-ж, — хто галіцца пайшоў, хто на пошту — паведаміць хатніх аб шчасьлівым прыбыцьці ў чырвоную сталіцу, хто — купіць якую драбніцу, хто Масквы паглядзець. А пабачыць было што. Сталічная

Ю. Віцьбіч

„І гарыць вачыма карымі горкі прыпамін“

Ніколі незабытнаму
Уладзімеру Хадыку.

Калісьці штодня ў Менску, ад свайго сьціплага пакою на Даўгабродзкай вуліцы да двухпавярховага з мэзанінам Дому Пісьменьнікаў па Савецкай крочыў высокі, зграбны юнак. Нават з першага позірку назіральны чалавек рабіў выснаў, што ідзе з ласкі Божае паэта. Перш за ўсё запаміналіся тонкія рысы прыгожага твару, а на ім блакітныя незабыўныя вочы. Час ад часу упартая, сваім колерам да кужалю падобная пасма русых валосаў, апушчалася да гэтых вачэй, і юнак характэрным для сябе ўзмахам галавы адкідваў яе назад. На ім быў сьціплы, але разам з тым заўсёды бяз ніводнае пушынкі, гарнітур. Ен ішоў ні на каго і ні на што не зьвяртаючы ўвагі, знаходзячыся цалкам у палоне сваіх, тымчасам аднаму яму — Уладзімеру Хадыку вядомых вобразаў.

Вонкавай далікатнасьці ў Хадыкі адпавядала нутраная, душэўная. Ен рэдка калі сьмяяўся, і зусім не выпадкова ягоныя тонкія вусны з абодвух бакоў абмяжоўваліся складкамі суму, але калі ўжо ў вузкім сяброўскім коле засьмяецца, дык гэткім шчырым, цёплым сьмехам, што нават, здаецца, і брук узварухнецца. Вядомая ўсім нэрвовасьць Хадыкі ніколі не знаходзіла адбіцьця на ягоным твары, але за тое ўсе ведалі, што ён чымсьці ўсхваляваны, калі з лёгкім хрустам пачынаў сьціскаць свае даўгія тонкія пальцы. Аднойчы, калі цяжка захварэў Васіль Каваль, гэтак падобны шмат у чым да Хадыкі, дык той некалькі ночаў узапар прасядзеў каля ложку самотнага сябры. У тыя гады, калі Паўлюк Трус сканаў у бальнічным калідоры, такі ўчынак Хадыкі лішні раз сьветчыў аб ягонай вялікай чалавекалюбасьці. Аднак той-жа самы Хадыка прысьвяціў савецкаму прыдворнаму паэце камуністаму Андрэю Аляксандровічу едкія радкі, напісаныя ім сьвядома на расейска-блатной мове:

Э-эх, Андрюша, — „Вырви Глаз",
Налетай, рабочий класс.

Бяз сумніву Хадыка быў далікатным, але ня кволым. Гэткімжа далікатным здаецца сьпярша штылет з дамаскае сталі. Аздоблены вузорамі і надпісамі, ён гнуткі, нібы чарот, але разам з тым цьвярдзейшы за дыямэнт.

Чаму й навошта крочыў да Дому Пісьменьнікаў Уладзімер Хадыка? Калісьці тут бурапенілі іскракідныя юнакі маладнякоўцы, і часам па дзядоўску лагодна бурчэла на іх усімі паважаная яшчэ нашаніўская кагорта. Калісьці ў ім перагарнулі непаўторную старонку беларускае літаратуры неўтрапенныя змагары-узвышэнцы. Ды ўжо паблякла ад маскоўскіх сухавеяў беларуская літаратурная рунь і там, дзе стаяў бюст Францішка Скарыны, узвышаецца цяпер вусаты Джугашвілі. Аднак Хадыка крочыў. Дом Пісьменьніка застаўся амаль адзіным больш-менш бясьпечным месцам для сустрэчы з сябрамі. Сустрэча двох-трох беларускіх паэтаў на кватэры аднаго зь іх магла стацца для сэксота нялегальнай сходкай нацдэмаў. Аднак хто здолее вытрымаць затхлае паветра, нібы пісьменьніцкае, хаты? Чым заглушыць боль з тае прычыны, што ўлюбеныя вобразы ніколі ня дойдуць да роднага народу, што вольны, як птах, беларускі пясьняр мусіць абавязкова нацягнуць на сябе савецкую стандартную скураную куртку?

Апрача Дому Пісьменьніка існавалі ў Менску савецкія шматлікія шынкі. Там таксама паветра было затхлае, але досыць крыху выпіць, — як прытупляецца боль. Менавіта тут нарадзілася беларуская літаратурная багэма, што мела назву „ТАВІЗ", або „Таварыства Аматараў Выпіць і Закусіць". Аднак ня дзейнічае хмель на Хадыку. Адсоўваючы ў бок шклянку з сотняй грамаў сівушнае гарэлкі і шчарбатую талерку з іржавай камсой, ён чытае на мове аднолькава прыгнечанага народу:

На світі е співучий Лянгедок,
Цвіте Шампанню Франція веселе,
Де в сонці тане кожен городок,
І в винаградах утопают села.

Паэта, нібы не заўважае на бруднай сьцяне шэры ад мухаў патрэт Леніна, нібы ня чуе, як праз вулічнае радыё урываецца ў шынок песьня расейца Лебядзева-Кумача:

Широка страна моя родная,
Много в ней лесов, полей и рек,
Я другой такой страны не знаю,
Где так вольно дышет человек.

Паэта па ранейшаму працягвае:

Десь е Марсель і з моря дух п'яний;
Десь е Париж, дух генія й гамена;
Десь жив Доде, горячий і ясний;
Десь полювалі милі Тартарени.
Десь острив е, що осіяв Шекспір,
Де Діккенс усміхався крізь тумани,
В борах сибірських вие дикий звір,
Серед Сагари плинуть каравани.

І раптам украінца Максіма Рыльскага зьмяняе беларус Уладзімер Хадыка. Кудысьці зусім зьнікае праплёваны і пракураны шынок-апошні прытулак вольнага паэты ў савецкай краіне. Цёплая чыстая хваля натхненьня амывае крывёю сэрца паэты і змывае рэшткі хмелю. Ягоны прыемны і гучны голас цяпер ледзь прыкметна трымціць ад ціску пачуцьця:

Пасярод зямлі аблонь,
Па аблоні ходзяць рэкі,
Усё мінула, што было,
Усё прайшло на векі.

...Здаецца недзе побач грымыць Дняпро і Дзьвіна, спатыкнуўшыся ў сваім бязупынным руху аб халодны даламіт Кабялякаў і Перакагрыжу. Сьпяшаецца праз пушчы і гаі заўсёды малады Неман на спатканьне з прыгажуняй Вяльлёй. Паволі цячэ паважная Прыпяць, і зухавата круціць свае віры глыбокі радзіміцкі Сож. Раскалыхала навальніца Нарач, а ў люстры ціхага Князю дзівіцца на сябе безьліч зораў Птушынае Дарогі. І пад нязьлічонымі курганамі й крыжамі адпачываюць ад бітваў ахутаныя адвечнай славай продкі. І пры гэтым горкім прыпаміне іхняга сінявокага нашчадка агортвае боль, але:

Боль дурны я загаю,
Загаю і не загіну,
Як каханую сваю,
Я люблю краіну.

Можа ніхто гэтак добра ня чытаў свае цудоўныя вершы, як Уладзімер Хадыка. Усхаляваныя сябры нічым не выказвалі свайго захапленьня, бо звычайныя словы ня ў стане былі яго адбіць. Ні з кім не разьвітваючыся, паэта пакідаў шынок, накіроўваючыся зноў да свайго пакою на Доўгабродзкай. Абыякава праходзіў ён паўз Дом Пісьменьніка, дзе на зашмульганых канапах паважна ўсьсядалі мабілізаваныя ў літаратуру ўдарнікі, слухаючы, як адзін зь іх з патасам дэклямуе:

У хваробе крызысу корчацца лёрды,
Чуецца вой і праклёны.
Крывяцца іх ашалелыя морды,
Трашчаць капіталу калёны.

Гэта-ж яму прысьвяціў Хадыка свае радкі:

Хаты ўласнае няма,
І ня шкода, што ня маю,
І пад плотам мне дарма
Сонца дагарае.

Ужо глыбокая ноч агарнула Менск ад Камароўкі да Кальварыі, і ў Доме Пісьменьніка даўно згасла сьвятло. Аднак Хадыка яшчэ не дайшоў да Доўгабродзкай. Ен стаіць самотны ў гарадзкім парку на беразе Сьвіслачы і шэпча:

Гудуць слупы. На небе жменька зорак.
Калыша вецер над ракой вярбу.
Заспаны месяц выйшаў на пагорак
З кавалкам хмар пуховых на гарбу.
Я прывітаў яго знаёмым словам,
Сьціскала шапку кволая рука...
Ішоў сюды яшчэ хлапцом вясковым
Я дум жывых і чыстых кроз шукаць.

Тымчасам Масква рыхтавала свой чарговы наступ на падбітую ёю Беларусь. Першымі ахвярамі яе сталіся пісьменьнікі, бо кажнае прачулае патрыятычнае слова іхнае знаходзіла водгук у патрыятычных гушчах народу. І сваю галоўную ўвагу зьвяртае спачатку НКВД на славутае згуртаваньне „Узвышша". Арыштоўваюцца і ссылаюцца ўзвышэнцы — Уладзімер Дубоўка, Язэп Пушча, Адам Бабарэка, Антон Адамовіч. Аднак гэтая вельмі цяжкая згуба яшчэ не забіла „Узвышша". Хадыка не належыў да згуртаваньня, але стала друкаваў на старонках ягонага аднайменнага часапісу свае творы. Нарэшце пад ціскам НКВД і згуртаваньне й часапіс „Узвышша" — „самаліквідуюцца". Далей амаль адначасна Масква праводзіць варожыя беларускаму нацыянальнаму руху акцыі — рэформу правапісу, што мела на мэце наблізіць беларускую мову да расейскае і стварэньне літаратарскага калгасу — Саюз Савецкіх Пісьменьнікаў БССР. Масква дасылае ў Менск адмысловыя брыгады расейскіх пісьменьнікаў. Ей усяляк дапамагаюць тутэйшыя ейныя падлізьнікі, як Аляксандровіч, Бэндэ, Клімковіч, Кучар, Браништэйн, Харык і інш., а таксама закліканыя ў літаратуру ўдарнікі, як Бацюшкаў, Зарыцкі, Нортман, Лейбман, Гольдман, Зомэрфэльд і розныя іншыя Сталёвыя.

Ніхто з беларускіх паэтаў не зазнаў у часе маскоўскага наступу гэткага цкаваньня й перасьледу, як Уладзімер Хадыка. Хай і таленавіты, але задробязны ў параўнаньні ізь ім Аркадзь Куляшоў на старонках адмыслова выдадзенае кнігі „Пісьменьнікі БССР аб рэформе правапіса беларускай мовы" (Менск, 1934 г. Стар. 62) зазначыў:

„Трэба зрабіць рашучы перагляд свайго літаратурнага стылю і мовы, трэба самаачысьціцца ад усяго наноснага нацыянал-дэмакратычнага. Пра гэтае трэба падумаць Ул. Хадыку і Юр. Віцьбічу — у стылі і мове іхніх твораў яскрава дае сябе адчуваць буржуазны нацыяналізм".

За Куляшовым, каб таксама штосьці займець з маскоўскіх трыццаці сярэбраньнікаў, сьпяшаецца бескаляровы хаўтуршчык Пятрусь Броўка, зазначаючы ў тэй-жа кнізе:

„...зваць наперад, а не цягнуць назад, так як гэта робяць некаторыя, Хадыка, Віцьбіч, выцягваючы закарузлыя з-пад плесені вякоў архаізмы і затуманьваючы гэтым самы сэнс свае работы ад працоўных, звужаючы круг сваіх чытачоў, а часам і проста прыкрываючы яўна шкодныя тэндэнцыі ў літаратуры гэтымі архаізмамі".

(Канец будзе)

КРАЯВІД БЕЛАРУСІ

„...Ішоў сюды яшчэ хлапцом вясковым
Я дум жывых і чыстых кроз шукаць"

Масква была таксама паказальным, прапагандавым местам. У ёй аднэй з ўсяго СССР можна было купіць і харчы, й вопратку, і абутак — рэчы аб якіх савецкія правінцыялы маглі адно марыць. Уся новая маскоўская пабудова была таксама паказальнай, прапаганднай. Мэтро з казачнымі станцыямі, дамы, сквэры, — усё было разьлічанае каб задзівіць і свайго калгасьніка й заезнага чужынца. Рух быў такі, што мянчуку аж вусьцішна рабілася. Трамваі, тралейбусы, аўтабусы, цяжкія ЗІС-ы й лёгкія ЭМачкі... а над усім гэтым кіруючая рука ў белай рукавічцы — пільнага міліцыянэра — вартаўніка СССР.

Неўзабаве надыйшоў вечар. Трэба было ехаць на банкет. Мы зайшліся па Купалу. Ён стаяў у сваім нумары каля вакна й глядзеў на мігатлівую вагнямі, вячорную рухлівую сталіцу. Спыніліся за ім і мы. Хтосьці кінуў: „прыгаство!" Ды ні Купала, ні мы не маглі прадбачыць у гэты вечар, што й гэтае „прыгаство", і гэтая самая „Масква" будуць яшчэ сьветкамі апошняе трагэдыі Купалы.

Праз гадзіну — мы былі на Арбаце. Арбат — раён Масквы, дзе жылі калісьці багацейшыя масквічы, арыстакраты... Забудаваны ён быў прыгожымі, розных стыляў будынкамі. У адным з гэткіх „панскіх" асабнякоў абсталяваўся клюб і саюз пісьменьнікаў СССР. Нас чакалі і неўзабаве запрасілі да стала. Пасярэдзіне пасадзілі Купалу побач із старшынёю саюзу — Фадзеевым. Ён і ўзьняў першы тост за беларускую літаратуру й „ейнага лепшага апякуна й натхніцеля... мудрага з наймудрэйшых". Рэшта — была такая, як гэта звычайна бывае на савецкіх банкетах. Сардэчна, як зрэшты было загадана, прамаўляў Гарадзецкі, добрую прамову сказаў Катаеў. Сівавалосы „камсамолец" Безыменскі, падобны да пратадыякана, грымеў магутным голасам на ўсю залю. Хацелася сьмяяцца, гледзячы на паэтку Веру Інбэр, што сівая, старая й размаляваная як танны абразок, сакатала, як птушка, удаючы наіўнае дзіцянё...

Адно пасьля вячэры госьці пачуліся свабадней. А Любан дык пасьпеў навет арганізаваць „фатаграфаваньне", увекавечыўшы й сябе у таварыстве Купалы, Коласа ды найвыдатнейшых расейцаў.

Тыдзень беларускае літаратуры пачаўся паседжаньнем праўленьня саюзу пісьменьнікаў ССР, прысьвечаным „брацкай культуры БССР, што із дапамогаю вялікага расейскага народу выйшла на ўзровень передавых культураў". Вёў паседжаньне сам старшыня Фадзееў. Відаць, згары было загаданае, каб на пахвалы ня скупіліся, асабліва Купале. А тады пачалася праца. Дзеля гэтага было вызначана колькі месцаў — Палітэхнічны Інстытут, Маскоўскі Унівэрсытэт, Дом Чырвонае Арміі... Іншы раз нашую дэлегацыю разьбівалі на дзьве, а то й тры часткі й везьлі паказваць у розныя месцы, якіх я сяньня ўжо й ня памятаю. Удача ўсюды была вялікая. Хочацца трохі спыніцца тут на нашым выступе ў Палітэхнічным Інстытуце — найбольш знаным і папулярным будынку для навуковых, музычных і грамадзкіх рэфэратаў, лекцыяў і дакладаў. Праз эстраду Палітэхнічнага Інстытуту прайшло ці мала выдатных людзей. Тут у рэвалюцыю грымеў Маякоўскі, што сваёю постацяй і моцным голосам (а таксама й сталёвымі кулакамі) „граміў" есенішчыну, дэклямуючы:

„В нашей жизни умереть не ново,
Сделать жизнь значительно труд-
[ней",

што не выратавала, аднак, і гэтага „лепшага паэта нашае эпохі", як ахрысьціў Маякоўскага Сталін, ад капітуляцыі перад жыцьцём і самагубствам.

Цяпер на гэтай самай эстрадзе давялося выступаць нашаму Янку Купале. Ён ані ня быў падобны да „хулігана й нахабніка" Маякоўскага, і стаяў перад заляй із пахіленай галавою, ціхенька, аднаму хіба сабе чытаючы свае вершы. Вялізарная заля была поўная, аж трашчэла. Купалу гэта бянтэжыла. Калі-ж пачаліся крыкі й воплескі, ён і зусім разгубіўся. Выратаваў яго знаны савецкі пісьменьнік Аляксей Толстой, старшыня гэтага сходу. Ён узяў Купалу пад руку й пасадзіў за стол каля сябе.

Алясей Талстой, былы граф і ведамы пісьменьнік, пасьля свайго добраахвотнага звароту з эміграцыі у СССР, адчуваў сябе тут зусім ня дрэнна. Ён быў сябрам аж самага Сталіна й карыстаў з усіх уцехаў жыцьця. Меў ардэны, колькі собскіх кватэраў і ў Маскве і у Ленінградзе, тры аўты, а грошаў атрымліваў столькі, што дзяржава дала яму гэтак званы „адкрыты рахунак", плацячы за яго ўсе ягоныя выдаткі, а нават і „гулянкі", на якія старым звычаем Талстой быў вялікі майстра. Па пісьменьніцкай Маскве хадзіў аб ім вельмі войстры й цікавы жарт. Прыйшлі быццам да яго на кватэру колькі „братоў-пісьменьнікаў". Сустрэў іх у дзьвярох паважны й суровы швайцар — сівая барада па калені, сам увесь у золаце, з пазалочаным кіем у рукох, ну, як гэта раней за паноў ды за графоў бывала. Пісьменьнікі крыху зьбянтэжыліся й пытаюць: „Ці можна пабачыць **таварыша** Талстога?"

А паважны швайцар, паглядзіўшы бараду і глянуўшы згары на пісьменьніцкую „брацію" басам адказвае:

— „Іх Сіяцельства паехалі у ЦЭКА".

Так, здаралася й гэткае ў камуністычнай Маскве!

Дык вось гэты самы Талстой і „апякаваўся" увесь час нашым Купалаю, зычным голасам пакрываючы нясьмелую Купалавую гутарку, а сытым, добра парослым салам целам і зусім закрываючы ягоную сьціплую, пахілую постаць.

На Купалавую, аднак, уцеху і нашае гасьцяваньне ў Маскве ўрэшце-рэштаў скончылася. Але чамусьці да хаты нас яшчэ ня пушчалі. Праз якія два дні, разгарнуўшы раніцою сьвежую газэту, — я аж падскочыў! Там быў „указ" Прэзыдыюма Вярхоўнага Савету аб узнагародах нашых пісьменьнікаў ардэнамі Саюзу. Найвышэйшыя узнагароды — ардэны Леніна атрымалі Купала й Колас. Купала быў страшэнна зьдзіўлёны, навет спалоханы й калі мы віталі яго, дык ён толькі кракаў як тая качка. Сапраўды, цяжка было ўспрыймаць гэткія разьбежнасьці савецкага жыцьця: то ў турму кідаюць, то вышэйшымі адзнакамі частуюць.

У той самы вечар з Менску прыйшла тэлеграма Бядулі — таксама новаму ардэнаносьніку. Хтосьці выпадкова адчыніў яе й прачытаў. Там стаяла:

— „Вітаю высокай узнагародай. Кропка. Пашукай бацінкаў. Кропка".

Тэлеграма пайшла па рукох. Сьмеху было бязконца... Ардэнаносьнік, а жонка босая ходзіць. Ну, заляпілі нарэшце неяк славутую тэлеграму й паслалі Бядулі, а самі сочым за ягоным тварам. Бядуля чытае й чырванее, як той бурак. Цісьне ў рукох паперку і, пазнаўшы па нашых мінах, што ягоная сямейная тайніца выкрытая, вінаватым голасам кажа: „Вядома... жанчына..."

Тут ужо й Купала не вытрываў й голасна зарагатаў.

Пазьней мы даведаліся, што Бядуля-ткі дастаў і завёз „бацінкі" сваёй нясьведамай жонцы.

— „Назваўся грыбам, — лезь у кошык," кажа прыказка. Нашыя пісьменьнікі засталіся ў Маскве на урачыстасьці, зьвязаныя з атрыманьнем узнагародаў, а мы, рэшта, паехалі да хаты. А праз колькі дзён і Менск сустракаў „узнагароджаных'. Каля Дому Пісьменьнікаў на Савецкай пабудавалі невялікую трыбуну. Пачалі, як належыцца, дадзелы мітынг. Партыйны прадстаўнік надрываўся, гаворачы аб дасягненьнях і клопатах партыі... і наймудрэйшага. Мусіў і Купала, хоцькі-няхоцькі узыйсьці на трыбуну. Ён выглядаў няёмка, як пасьля бяссоннае начы. Як заўсёды ціха, запыняючыся, ён падзякаваў партыі і ураду за ўзнагароду, глянуў на свой бліскучы ордэн, і паволі сыйшоў з трыбуны. Што ён думаў у гэты час, — ня ведаю, але здагадацца ня цякка.

(Працяг будзе)

З Беларускага Жыцьця

УЛАДЫКА ВАСІЛЬ У КЛІЎЛЭНДЗЕ

У суботу 19-га ліпеня ў Кліўлэнд прыбыў Яго Прэасьвяшчэнства Япіскап БАПЦ Уладыка Васіль. Высокага дастойніка нашае царквы сустрэлі на станцыі настаяцель прыходу БАПЦ у Кліўлэндзе айцец Яўфімі Якіменка, айцец дыякан Калістрат Савіцкі, Старшыня Беларускага Злучанага Камітэту ў Кліўлэндзе Аўген Каханоўскі й інш. А 7-ай гадз. вечары Уладыка быў урачыста спатканы ў беларускай царкве Сьвятога й Цудатворнага Абраза Жыровіцкае Божае Маці, дзе ў саслужэньні з настаяцелем і дыяканам Уладыка адслужыў вячэрню.

У нядзелю 20.7.1952 на архірэйскай абедні, апрача беларусаў гораду, прысутнічалі казакі мясцовае станіцы і ўкраінцы. Між іншага, атаман станіцы Землін вітаў Уладыку ад казакаў. Пасьля ўрачыстае Службы Божае на просьбу маладое пары Евы Яраховіч і Уладзімера Дунца, Уладыка даў маладым шлюб. На вясельным балі ў Беларускім Народным Доме было да 150 гасьцей, між імі й Уладыка Васіль.

Уладыка бліжэй пазнаёміўся із жыцьцём маладога прыходу, правёў колькі нарадаў із ягоным настаяцелем, айцом дыяканам, рэгентам царкоўнага хору й прадстаўнікамі грамадзкіх беларускіх арганізацыяў. Злажыў яму візыту й настаяцель запрыязьненай мясцовай украінскай царквы Сьвятога Уладзімера айцец Антон Бэрык.

Прыхаджане царквы БАПЦ у Кліўлэндзе былі вельмі ўсьцешаныя наведзінамі свайго Уладыкі, які летась прыяжджаў сюды, каб пакласьці пачаткі прыходу. На сяньня Уладыка ўжо мог бачыць вынікі царкоўнае працы кліўлэндзкае беларускае калёніі. Прыход БАПЦ у Кліўлэндзе, які паўстаў 16.12. 1951, мае 108 прыхаджанаў, што за кароткі час собскімі намаганьнямі абсталявалі прыгожую царкву й стварылі добры хор.

Прыезд Уладыкі ў Кліўлэнд прычыніўся да памацненьня нацыянальнага патрыятызму беларусаў Кліўлэнду й спрычыніцца да яшчэ большага сцымантаваньня прыходу.

У сераду 23.7.1952 прадстаўнікі прыходу й грамадзкіх арганізацыяў гораду праводзілі Уладыку ў Нью-Ерк.

З ЖЫЦЬЦЯ БЕЛАРУСАЎ У АЎСТРАЛІІ

У Сыднэі адбыўся ў апошніх днёх чырвеня доўгачаканы зьезд сяброў Беларускага Аб'яднаньня ў Новай Паўдзённай Валіі. Зьезд пачаўся рэфэратам д-ра Я. Малецкага аб жыцьці й творчасьці нашага вялікага пясьняра й прарока Янкі Купалы з нагоды дзясятых угодкаў ягонае трагічнае сьмерці, што супалі якраз із днём зьезду. Рэфэрат, багаты ў вершы паэты, вельмі ўдала падаў слухачом усе важнейшыя моманты з жыцьця й творчасьці Я. Купалы, асабліва спыняючыся на тым факце, што дарма ўсе намаганьні бальшавікоў зламіць дух паэты й зрабіць яго паслухмянай прыладай камуністычнае прапаганды, — Купала да канца быў верны свайму народу й бацькаўшчыне, пацьвердзіўшы гэта сваёй сьмерцяй.

Пасьля рэфэрату пачаліся нарады зьезду. Пасьля гарачае дыскусіі было пастаноўлена скончыць з усялякімі хістаньнямі ў той ці іншы бок ды канчальна падпарадкавацца адзінай на сяньня праўнай рэпрэзэнтацыі беларускае нацыянальнае ідэі — Радзе й Ураду БНР. Аб'яднаньне Беларусаў у Новай Паўдзённай Валіі пастанавіла за прыкладам іншых беларускіх арганізацыяў у Аўстраліі, зьвярнуцца да Аўстралійскага Сэктару Рады БНР з просьбай каардынаваць і ягоную працу. Наважана таксама выдаваць свой інфармацыйны бюлетэнь, і тут-жа праведзеная зборка грошы на выданьне, а таксама на дапамогу беларусам, што не із свае віны засталіся ў лягерох Нямеччыны. У новы Урад Аб'яднаньня увайшлі: сп. інж. Нарушэвіч як старшыня й др. Малецкі, Сіткоўскі, Качан і Паплаўскі — як сябры. Зьезд скончыўся адсьпяваньням беларускага нацыянальнага гімну.

УШАНАВАНЬНЕ ПАМЯЦІ Я. КУПАЛЫ У БРАДФОРДЗЕ

(Карэспандэнцыя з Ангельшчыны)

Згуртаваньне Беларусаў у Вялікабрытаніі у нядзелю 29 чырвеня наладзіла было ў Брадфордзе акадэмію, прысьвечаную памяці Янкі Купалы. Паколькі сёлета ўгодкі трагічнае сьмерці нашага вялікага пясьняра супалі з 70 ўгодкамі ягоных нарадзінаў, памяць паэты была ўшанаваная асабліва ўрачыста.

Насамперш сьвятар БАПЦарквы ў Вялікабрытаніі айцец Крыт адслужыў жалобны малебен за супакой душы Я. Купалы, пры удзеле мясцовага царкоўнага хору. Казаньне а. Крыта на тэму жыцьця Купалы глыбака узрушыла вернікаў, бо выразна паказала ласку й апеку Усемагутнага на працягу ўсяго жыцьця нашага пясьняра, бо даўшы яму шмат цярпеньняў, што узвышаюць аднак дух чалавека, Божы Провід падарыў яму й нясьмяротную славу змагара за Родны Край і народ.

Пасьля малебна была наладжаная ўрачыстая акадэмія. Старшыня Аддзелу сп. Бута, адчыняючы акадэмію, зазначыў асаблівую важнасьць Купалаўскае гадавіны ў жыцьці беларускага народу. Рэфэрат аб жыцьцёвым і літаратурным шляху Я. Купалы, шырокі й добра апрацаваны, прачытаў сп. Паўлоўскі. На мастацкую частку акадэміі скаліся дэклямацыі вершаў Купалы. Асабліва вялікае ўражаньне пакінулі на слухачок „Курган" і „Брату", прыгожа прадэклямаваныя сп. Міхалюк.

Нашыя студэнты-прапагандыстыя Бацькаушчыны

„Кажны эмігрант тут — амбасадар свае Бацькаўшчыны". З гэтым цьверджаньнем немагчыма не пагадзіцца. Бо толькі мы самы, што яшчэ так нядаўна, — хай здаецца каму, што ўжо вякі, — дыхалі паветрам роднага краю, патрапім належна знаёміць чужых і чужыну із сабой, сваёй мінуўшчынай, сучаснасьцяй, ці спадзяваньнямі на будучыню.

І часам адзін, ці ўсяго колькі наважаных, патрыятычных адзінкаў патрапяць больш зрабіць у справе прапаганды Бацькаўшчыны, чымся дзясяткі афіцыйных выступленьняў ці мэмар'ялаў.

Возьмем для прыкладу нашых студэнтаў. Хай іх, на вялікі жаль, дагэтуль вельмі мала, ды колькі яны ўжо зрабілі й робяць сяньня ў галіне прапаганды Роднага Краю сярод чужынцаў? У Лювэне ў Бэльгіі няма хіба чалавека, што ня чуў бы аб Беларусі й беларусох. Беларуская песьня падаецца тут праз бэльгійскае радыё, аб беларусох пішуць бэльгійскія газэты, іх ведаюць, ім спачуваюць, іхную трагэдыю, трагэдыю ўсяго беларускага народу знаюць і разумеюць. А хто да гэтага прычыніўся? — Беларускія студэнты, на чале із нашай слаўнай „дванаццаткай".

Тое самае і ў Амэрыцы. Хай тут няма паважнейшага згуртаваньня нашае студэнцкае моладзі, хай яе наагул, раскіняма паважнейшага згуртаваньня нашае студэнцкае моладзі, хай яе наагул, раскіданае па розных унівэрсытэтах ЗША, шмат меней, чымся ў Эўропе, — але й тут яна робіць сваё.

Перад намі — жмуток фатаграфіяў і выразкаў з амэрыканскіх газэтаў, дзе падаецца аб выступленьнях вельмі сьціплае па ліку групкі беларускае студэнцкае моладзі з Брэдлі Унівэрсытэту ў Пэорыі (Штат Ілліной).

На працягу блізу двух год нашыя студэнты сястра й брат Вера й Нікадэм Жызьнеўскія наважана й упорыста прапагуюць тут Бацькаўшчыну-Беларусь сярод студэнтаў, прафэсуры, ды наагул амэрыканцаў. Кажная нагода выкарыстоўваецца імі дзеля гэтага.

Студэнцкая вечарынка, выступленьне па радыё, мясцовая газэта, унівэрсытэцкі клюб, выклады, — заўсёды і ўсюды намагаюцца нашыя студэнты сказаць чужынцам хоць колькі словаў аб сваім краі ды народзе. Нават родную песьню й танец патрапілі яны задэманстраваць чужым, выступаючы ў адмыслова для гэтага прыдбанай прыгожай беларускай вопратцы, пашытай і вышытай познымі вечарамі ў гадзіны, адкрадзеныя ад навукі.

І маладых энтузыязм робіць сваё. Увесь Брэдлі Унівэрсытэт, уся Пэорыя ведаюць сяньня аб Беларусі й беларусах, як ведаюць аб іх Лювэн і Бэльгія.

...„пятага красавіка Унівэрсытэцкі клюб ладзіў абед", падаецца ў аднэй газэтнай зацемцы з Пэорыі, „прысутных было каля 150 студэнтаў, 9 прафэсароў і Прэзыдэнт Унівэрсытэту. У праграму выступленьняў увайшлі, паміж іншым, тры беларускія песьні: „Люблю наш край", „І туды гара" й „На выгнаньні" і беларускі народны танец „Лявоніха". выкананыя студэнтамі з Беларусі В. ды Н. Жызьнеўскімі. Перад сваім выступленьнем студэнтка Вера Жызьнеўская сказала невялікую прамову на тэму: „Беларусы й мэта іхнага вызваленьня".

...„У лістападзе... студэнтка Унівэрсытэту В. Жызьнеўская", гаворыцца ў іншай газэтнай выразцы, „пазнаёміла прысутных з калязднымі абрадамі й звычаямі свайго роднага краю — Беларусі"..

...„Сябры Клюбу Братэрства пры Унівэрсытэце Брэдлі", паведамляе трэцяя зацемка, „ладзілі 15 травеня абед з канцэртам з нагоды 25 угодкаў існаваньня клюбу... Беларуская пара В. і Н. Жызьнеўскія, абое з Беларусі, выступілі із песьнямі й танцамі роднага краю пад акампаніямэнт на йскрыпцы свайго бацькі"...

Зацемкаў гэткіх шмат, больш дваццацёх.

І застаецца адно — пажадаць нашай моладзі, каб яна не астыла ніколі, навет пасталеўшы, ў сваім энтузыязьме да роднае справы, гаворачы чужынцам пры кажнай нагодзе аб сабе, сваім краі, сваіх імкненьнях, крыўдах ці дасягненьнях, прапагуючы імя Беларуса ўсюды, дзе толькі надарыцца нагода.

Бо якімі будзем тут мы, эміграцыя, такое ўяўленьне будуць мець і аб усім нашым народзе прыязныя нам сяньня нацыі ўсяго сьвету.

Беларуская „Лявоніха" на сцэне унівэрсытэцкае залі.

VЫПІСВАЙЦЕ, ЧЫТАЙЦЕ І ПАШЫРАЙЦЕ ГАЗЭТУ „БЕЛАРУС".

Зацьверджаная амэрыканскай уладаю Беларуская Друкарская Акцыйная Супалка ім. Пр. Скарыны ў Ню Ерку прымае новых сяброў. Каб стаць сябрам, трэба купіць у Супалкі адну або болей — як хто зычыць — акцыяў. Цана аднае акцыі 10 даляроў. Мэта супалкі — купіць беларускую друкарню.

Часовая Дырэкцыя Супалкі

Адрыс:

Francis Skoryna Printing and Publishing Corporation, Inc., 6 Vandervoort Place, Brooklyn 37, New York.

ЛІСТ У РЭДАКЦЫЮ

Паважаны Спадару Рэдактар,

вельмі прашу зьмясьціць у найбліжэйшым нумары „Беларуса" наступнае асьветчаньне:

У сувязі з кіраванымі да мяне запытаньням паведамляю, што, пачынаючы ад нумару сёмага „Беларуса", не зьяўляюся рэдактарам ані супрацоўнікам гэтай газэты.

З пашанаю Л. Галяк.

12. 7. 1952.

Кароткія хвалі

(РАДЫЁ УЯЎЛЕНЬНЕ)

(Гумарэска)

Язэп „мудры" сядзеў у сваім чырвоным Крамлі й слухаў кароткія хвалі. Настрой у яго быў не благі й сумленьне зусім спакойнае. Ён быў пэўны, што крамлёўскія муры ахоўваюцца добра, а весткі з за зялезнае заслоны, якую ён завесіў між сабою й рэштай сьвету, не сягаюць вушэй ягоных паняволеных „радасных і шчасьлівых" грамадзянаў. Слухаў ён, як з Рыгі, Таліна, Вільні, Варшавы, Будапэшту, Прагі, Сафіі, а таксама й падсавецкіх Менску ды Кіеву, Тбілісі й Ташкенту, а ад нейкага часу й далёкага Пэкіну, ўсхваляюць яго на ўсіх мовах і на ўсе лады: вялікі, найвялікшы, мудры, наймудрэйшы, улюбёны, гэніяльны з гэніяльнейшых, правадыр (прывёў аж да Масквы й Сталінграду немцаў), стратэг, бацька, сонца, а адзін каўкаскі паэт прыдумаў яшчэ ляпей — алмаз. І ня толькі сказаў, але й апяяў у вялікай паэме пад гэтай-жа назовай. Чаму алмаз, — Грузін на гэткае пытаньне адказаў-бы: „а гэта таму, каб ніхто не адгадаў". Але мы думаем, што паэт прыраўнаў Язэпа „мудрага" да алмазу галоўным чынам таму, што алмазы, ведама, вельмі цяжка шліфуюцца й рэжуць ня толькі шкло, але і ўсё, што пападзецца пад руку.

Карацей кажучы, Язэп быў у захапленьні й ад алмазу й ад кароткіх хваляў наагул. Ён у думках хваліў і іх, і навуку, якая да іх дадумалася, аж, раптам, радыё хрыпліва выкрыкнула нейкае слова, ці усхваленьня ці мо' й лаянкі, „мудры" не пасьпеў ухапіць, і... сьціхла. Відаць, сапсавалася. Гадзіна была ночная. Напраўляць апарат было позна. Так і пакінуў яго крыху расчараваны Язэп „мудры" і паклаўся спаць, бядуючы, што кароткая хваля абарвалася на найцікавейшым месцы, на паўслове „няйсьвя..." (гэты эпітэт прыляцеў быў якраз з Бухарэшту, дзе адбываўся кагадзе нейкі „рэлігійны" зьезд і эпітэт „найсьвяцейшы" быў цалкам новы).

Карацей кажучы, „мудры" паклаўся ў ложак і заснуў. Спаў ён вельмі добра, бо-ж правадыру й стратэгу выпадае ўсё чыста рабіць добра. Аж раптам, можа каля якое трэцяе гадзіны ўначы, радыё ўраз загаварыла само, як гэта часта бывае з гэтым досьць капрысным апаратам тады, калі ён пачынае псавацца. І загаварыла нешта зусім ня тое, штэ трэба, хай і на той самай кароткай хвалі. Мудрага, гэніяльнага, правадыра, стратэга й алмазу ня было й слыху. Праўда, ня было й грубое лаянкі, багатае ў нязнаныя эўрапэйскаму вуху творы савецкага абурэньня як „выскробкі імпэрыялізму", „прыхвасьні Уолл Стрыту" і г. д., якія, звычайна, сыплюцца з таго самага Бухарэсту ці Варшавы на галовы „англа-саскіх падпальшчыкаў". У спакойным і паважным тоне кароткая хваля Радыя „Уяўленьне" пералічала, колькі за зялезнай заслонай лягераў прымусовае працы, колькі ў іх зьнішчана й зьнішчаецца цяпер беларускіх, украінскіх ды іншых „нацдэмаў", колькі беларускіх ды іншых гаспадароў-хлебаробаў абрабавана, вывезена, й загублена на працягу крывавых год ягонага „язэпавага" панаваньня, прышыўшы ім недарэчную назву „кулакоў", колькі саслана ў концы працоўных, што на пяць-дзесяць часін спазьніліся на працу, колькі людзей памерла пад сонцам язэпавае канстытуцыі з холаду й голаду, колькі загінула на справакаванай ім, гэніяльным стратэгам вайне, колькі... Усё гэта апавядалася ў простых і шчырых словах тымі, каму пашчасьціла перапаўзьці праз зялезную заслону, на украінскай, грузінскай, армянскай, татарскай мовах.

„Мудры" нахмарыўся. Ён хацеў ужо сягнуць рукой, каб спыніць няпрыемную балбатню, — як радыё прамовіла на чысьцюткай, сапраўднай беларускай мове. Упяршыню! „Мудры" зьбялеў, а тады кроў заліла яму вочы. — „Хто, як, адкуль"!? закрычэў ён. — Ці-ж не загадаў я сваім малайцом і ў Эўропе і ў Амэрыцы рабіць усё магчымае, каб не дапусьціць беларускае мовы да радыя, а яны! Ну, я ім пакажу, хай вернуцца! У Сібір! На Варкугу! На Калыму! Хай гінуць, фашыскія служкі, зраднікі... Прадаліся, прадалі, завэрбаваліся! Не, калі ўжо пабеларуску загаварылі, — мне канцы!"

А радыё гаварыла й гаварыла. Усьцяж пабеларуску, як быццам цешачыся й насьміхаючыся з перапуду „мудрага", пералічаючы ўсё ягоныя нязьлічаныя грахі.

Ашалеўшы, „мудры" грымнуў кулаком па апараце, а тады кінуўся шукаць рады.

Быў скліканы нязвычайны ночны „савет" савецкіх вучоных. Дашпіляючы тую ці іншую частку гардэробы, сьпяшаючыся, засопшыся з пераляку, зьляталіся навукоўцы ў Крэмль. Нарэшце зыйшліся ўсе. Прамова „мудрага" да іх была ці не „наймудрэйшай" з усіх, дасюль ім прагалошаных. Канчалася яна словамі: „зьнішчыць беларускую мову, зьнішчыць кароткія хвалі! Сто мільёнаў рублёў таму, хто знойдзе ў эфіры хвалі, якія-б заглушылі, зьнішчылі ўсе сяньняшнія таксама спрытна, як ЧЭКА-НКВД-МВД зьнішчае ўсіх варагоў савецкае ўлады..."

Сіваволосыя й зусім безвалосыя навукоўцы аднагалосна залямантавалі: „Гэта немагчымая рэч! Навука тут бездапаможная!"

Цяжка перадаць словамі, як раз'юшыўся вялікі й мудры, як ён затупаў нагамі:

— Апартунізм, Зьнішчыць, Зьліквідаваць! Навуку, ўсё і ўсіх зьнішчыць! Беларускую мову ў расход, расход, расход!

— На жаль, і зьнішчаць ужо няма чаго, калі гаварыць аб мове... прамовіў нехта.

Схапіўшыся за сэрца, „мудры" рымнуў на падлогу. Усе кінуліся да яго, але ратунку ўжо ня было. Вялікі й мудры — нарэшце памёр. Памёр, дзіўна сказаць, — праз нашую сьціплую, так доўга адкінутую й недапушчаную да радыя беларускую мову.

Доктар, прафэсар, інжынэр
Казік Апенька

КРЫЖАСЛОЎЕ.

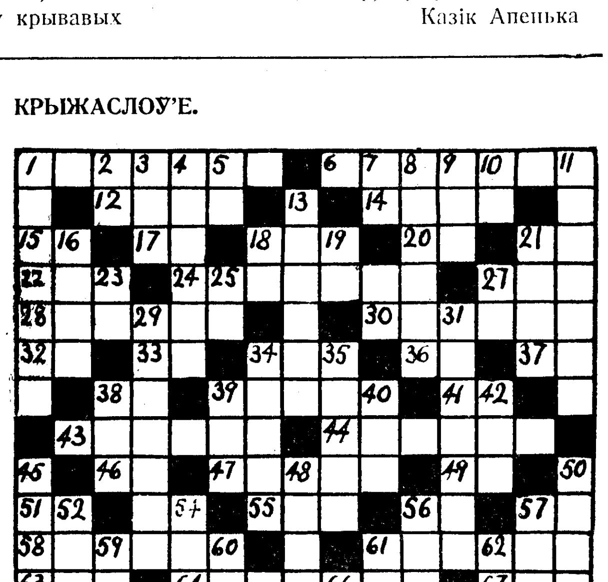

Гарызантальна: 1. Музычны інструмант. 6. Жыхар аднае часткі Беларусі. 12. Бог. 14. Зброя. 15. Нота. 17. Японская манэта. 18. Маліся (лаціна). 20. займеньнік. 21. Ветлівы зварот. 22. люблю (лаціна). 24. Беларускі паэта. 27. Не (франц.). 28. Транспартны пункт. 30. Рамесьніцкія згуртаваньні. 32. Дно рэчкі. 33. Мера зямлі. 34. панарама. 36. Вокліч. 37. Літара славянскага альф. 38. Ініцыялы ведамае сучаснае амэр. дзеячкі. 39. Спартовая ўзнагарода. 41. Ініцыялы аднае партыі. 43. Папярэднік. 44. Зборышча стаячае вады. 46. Прыйменьнік. 47. Дэкарацыйны прадмет. 49. Грэцкая літара. Літара стара-славянскага альф. 55. Бывае пры сялянскіх хатах. 57. Першая сыляба дзіцяці. 58. Мянушка аднага з жыхароў усход. Эўропы (без астатняе літары). 61. Дужы. 63. Мусульманскае мужч. імя. 64. Умова. 67. Сяньня ня існуючая міжнар. арганізацыя. 68. Нота. 68. Пісьменьнік. 70. Зупа. 71. Ангельскі злучнік. 73. Ініцыялы ведамае амэрыканкі (гл. 38). 74. Жаночае імя. 76. Адно з пачуцьцяў. 78. Спаборніцтва. 79. Лягэндарныя стварэньні.

Вэртыкальна: 1. Грыб. 2. Эгіпскі бог. 3. Пацьверджаньне. 4. Рамесьнік. 5. Вокліч зьдзіўленьня. 7. Ангельскае азначаньне пары дня. 8. Пісьмовы знак. 9. Займеньнік. 10. Гук суцішаньня. 11. Жарало йнакш. 13. Хатняя жывёла (рас.). 16. Пакрыцьцё для мэталёвых рэчаў. 18. Рака ў Азыі. 19. Вокліч болю. 20. Жаданьне. 23. Добра (па амэр.). 25. Ініцыялы бел. моваведа. 27. Запярэчаньне. 29. Пачатак. 31. Салодкае. 34. Хэмічнае злучэньне. 35. Біблійная постаць. 38. Адрэзак часу. 39. Вялікі пакунак. 40. Прылада, ўжываная ў капальнях. 42. Іначай „за". 45. Транспартны сродак. 48. Расьціна. 50. Паслухмяны. 52. Памешканьне. 54. Пакрысе. 56. Няпрыемны смак. 57. Ведамы франц. фільмовы артысты. 59. Нота. 60. Францускі артыкль. 61. Рака ў Фінляндыі. 62. Адна з кіруючых асобаў у Аб. Нацыях. 66. Прыйменьнік. 69. Грэцкі бог. 72. Хвароба. 75. Глыбокая лагчына. 76. Ініцыялы ведамае партыі з 1917 г. 77. Скарочаньне для прамысловага таварыства.